

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 378.015.31:[005.64:316.454.54]

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15033202>

Готовність майбутніх педагогів до роботи в команді: теоретичні та практичні аспекти

Волошина Оксана Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і освітнього менеджменту, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 21001, Вінниця, вул. Острозького, 32, Україна,
email: woloshina5555@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9977-7682>

Прийнято: 13.02.2025 | Опубліковано: 28.02.2025

***Анотація.** У сучасній системі вищої освіти, яка орієнтована на підвищення якості й конкурентоспроможності випускників, в умовах реалізації компетентнісного підходу та впровадження в освітній процес практико-орієнтованих технологій особливо актуальним є формування готовності до командної роботи у майбутніх педагогів, що розвиває здатність до взаємодії в соціумі, демонструє можливості колективної діяльності у вирішенні складних завдань у сучасних реаліях. **Мета статті** полягає у розкритті теоретичних і практичних аспектів підготовки майбутніх педагогів до роботи в команді. Основними **методами** дослідження є аналіз наукових джерел, загально-логічні методи (порівняння, узагальнення та систематизація), спостереження, аналіз продуктів навчальної діяльності. **Результати дослідження.** Однією з навичок XXI століття визначена навичка «співробітництва», до сформованості якої відносять лідерські якості, вміння працювати в команді, про що зазначено в*

*Професійному стандарті вчителя (2020). Командна робота відрізняється такими особливостями: спрямованість на досягнення поставлених командних цілей, визнання спільних цінностей, виконання спільних завдань; високий рівень взаєморозуміння, взаємоспівпраці між учасниками; командна єдність; інтерактивність; високий рівень самовіддачі кожного учасника; рольове позиціонування. Передумовою формування у майбутніх учителів компетентності командної роботи є організація навчання на основі аналізу прикладних педагогічних ситуацій та проєктна діяльність. **Висновки.** Сформована у майбутніх учителів компетентність командної роботи і продуктивної взаємодії у колективі зумовлює їх професійну успішність та визначає можливості для кар'єрного зростання в подальшому. Отриманий досвід командно-орієнтованої роботи є важливим упродовж усього навчання у закладі вищої освіти, проходження практики та в умовах подальшої професійної діяльності.*

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів, інноваційні технології навчання, командна взаємодія, командна робота, проєктна діяльність, педагогічні ситуації.

Readiness of future teachers to work in a team: theoretical and practical aspects

Voloshyna Oksana Vasylivna

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Pedagogy and Educational Management, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 21001, Vinnytsia, Ostrozkoho, 32, Ukraine, e-mail: woloshina555@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9977-7682>

Abstract. In the modern system of higher education, which is focused on improving the quality and competitiveness of graduates, in the context of implementing a competency-based approach and introducing practice-oriented technologies into the educational process, the formation of readiness for teamwork in future teachers is especially relevant, which develops the ability to interact in society, demonstrates the possibilities of collective activity in solving complex tasks in modern realities. **The purpose of the article** is to reveal the theoretical and practical aspects of preparing future teachers for teamwork. The main research **methods** are the analysis of scientific sources, general logical methods (comparison, generalization and systematization), observation, analysis of educational products. **Research results.** One of the skills of the 21st century is the skill of "cooperation", the formation of which includes leadership qualities, the ability to work in a team, as stated in the Professional Standard of a Teacher (2020). Teamwork is characterized by the following features: focus on achieving set team goals, recognition of common values, performance of common tasks; high level of mutual understanding, mutual cooperation between participants; team unity; interactivity; high level of dedication of each participant; role positioning. The prerequisite for the formation of teamwork competence in future teachers is the organization of training based on the analysis of applied pedagogical situations and project activities. **Conclusions.** The competence of teamwork and productive interaction in the team formed in future teachers determines their professional success and determines opportunities for career growth in the future. The experience of team-oriented work obtained is important throughout the entire period of study at a higher education institution, during internships and in the conditions of further professional activity.

Keywords: professional training of future teachers, innovative teaching technologies, team interaction, team work, project activities, pedagogical situations.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасній системі вищої освіти, яка орієнтована на підвищення якості й конкурентоспроможності випускників, в умовах реалізації компетентнісного підходу та впровадження в освітній процес практико-орієнтованих технологій особливо актуальним є формування готовності до командної роботи у майбутніх педагогів, що розвиває здатність до взаємодії в соціумі, демонструє можливості колективної діяльності у вирішенні складних завдань у сучасних реаліях. В умовах реформування метою освіти в Україні є не тільки формування професійних, а й загальних компетентностей, основними характеристиками яких є системне та критичне мислення, уміння працювати в команді, проявляти лідерські якості з урахуванням міжкультурних та комунікативних аспектів міжособистісних відносин. Актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів до командної роботи визначена такими взаємопов'язаними аспектами: зростаючою роллю комунікації у всіх сферах життя; вирішенням проблеми професійної взаємодії, що породжує нові можливості для ефективної організації освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження в галузі вивчення особливостей діяльності в команді проводилися в різних сферах – управлінській, соціальній, психологічній, педагогічній. Огляд сучасних досліджень і наукових публікацій засвідчує, що теоретико-методичні аспекти проблематики командної роботи в педагогічній діяльності висвітлено у працях як зарубіжних (L. Echeto, V. Sposetti, G. Childs [1], S. Edmunds, G. Brown [2], L. Michaelsen, M. Sweet та D. Parmalee [3], так і вітчизняних учених (Т. Годованюк [4], В. Горбунова [5], М. Денисюк, О. Коберник [6], В. Ковальська [7], Л. Хімчук, С. Довбенко [8], В. Ягоднікова, К. Торкіна [9]. Сучасний науковий дискурс стимулює активні дослідження науковців, спрямовані на теоретико-методичні аспекти формування готовності майбутніх учителів до командної взаємодії в закладах загальної середньої освіти.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Велика кількість наукових розвідок, присвячених формуванню готовності майбутніх учителів до роботи в команді, свідчить про її важливе значення. Вчителі повинні виховувати здобувачів базової середньої освіти відповідно до очікувань технологічно розвиненого, постіндустріального суспільства. Уміння працювати в команді нині є важливою метапредметною навичкою. Готовність до співпраці з колегами є умовою, яка сприяє інтеграції дій кожного вчителя у цілісну педагогічну систему; що є важливою складовою гуманізації освітнього процесу, забезпечує орієнтацію на педагогіку партнерства на всіх рівнях взаємодії; сприяє зниженню психологічного напруження, підвищенню емоційної стійкості та індивідуальної саморегуляції. Тому одним з завдань, що вимагає особливої уваги, є розкриття теоретико-методичних аспектів організації командно-орієнтованого навчання для підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти, оскільки існує потреба у більш глибокому, різнобічному вивченню зазначеної проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у розкритті теоретичних і практичних аспектів підготовки майбутніх педагогів до роботи в команді.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Однією з навичок XXI століття визначена навичка «співробітництва», до сформованості якої відносять лідерські якості, вміння працювати в команді. Так, у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) серед загальних компетентностей виокремлено ЗК.02 «здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна

компетентність)». Важливою трудовою функцією педагога зазначена партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу [10].

Серед професійних компетентностей виокремлена компетентність педагогічного партнерства БЗ, яка описана як «...здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями в освітньому процесі (БЗ.1), ... здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства (БЗ.2), ... працювати в команді для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами (БЗ.3)». Серед обґрунтування психологічної компетентності (Б1) визначено «...здатність формувати мотивацію учнів та організовувати їхню пізнавальну діяльність» (Б1.3). Емоційно-етична компетентність (Б2) передбачає «...здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу (Б2.2); усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі (Б2.3)». Отже, уміння працювати в команді є універсальною, загальною, професійною компетентністю сучасного освітянина [11].

Студіювання наукових робіт дозволило зробити висновок, що командна робота відрізняється такими особливостями:

- спрямованість на досягнення поставлених командних цілей, визнання спільних цінностей, виконання спільних завдань;
- високий рівень взаєморозуміння, взаємоспівпраці між учасниками команди, врахування сформованих компетентностей, які можуть доповнювати одні одних;
- почуття належності до команди, командна єдність;
- інтерактивність, єдність та синхронність темпу та ритму спільної діяльності завдяки чіткій координації та узгодженості командної роботи та взаємодії;

- високий рівень самовіддачі кожного учасника, готовність до обміну інформацією, сформованими вміннями, навичками, компетентностями; орієнтація на загальну й індивідуальну результативність у виконанні завдань;
- рольове позиціонування, розподіл відповідальності між усіма учасниками команди задля досягнення спільного результату тощо[1], [2], [5], [9], [11].

Очевидно, що з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності командно-орієнтоване навчання має низку переваг у порівнянні з традиційними методами навчання. Так, науковці L. Michaelsen, M. Sweet та D. Parmalee виокремлюють такі важливі компоненти командно-орієнтованого навчання:

- Група, основними характеристиками якої є сталість і керованість;
- Підзвітність, основою якої є розуміння і прийняття здобувачами освіти відповідальності як за власні, так і за командні результати;
- Зворотний зв'язок, відмінними рисами якого є своєчасність, командна та індивідуальна спрямованість, чітка організація;
- Дизайн завдань: відбір завдань, які безпосередньо пов'язані з освітніми цілями, також забезпечують необхідну групову взаємодію [3].

Т. Годованюк визначає умови злагодженої та ефективної командної роботи, зокрема: «наявність атмосфери захищеності й комфорту..., лідера...; чітко визначеної мети роботи та грамотно розподілених завдань..., сенсу діяльності та єдиного «бачення» усіма членами колективу необхідного результату..., надійності та відповідальності» [4, с.75].

У нашому дослідженні ми погоджуємося з В. Ковальською, яка зазначає, що «Здатність до командної роботи майбутніх педагогічних працівників – це професійно-особистісне динамічне утворення, що формується під час професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти». [7, с. 131].

Безперечно, що основною передумовою формування у майбутніх учителів компетентності командної роботи є організація навчання на основі аналізу

прикладних педагогічних ситуацій під час спільного обговорення. [12] Командно-орієнтоване навчання сприяє формуванню професійного мислення здобувачів вищої педагогічної освіти під час активної участі в групових дискусіях. Спільне розв'язання педагогічних ситуацій спрямоване на розвиток не тільки критичного, а й креативного мислення. Студенти, на відміну від пасивної ролі слухачів та виконавців, починають виконувати роль самостійних суб'єктів, які активно взаємодіють, співпрацюють з іншими учасниками освітнього процесу під час вирішення практичних завдань. Таким чином, командно-орієнтоване навчання здобувачів вищої педагогічної освіти не обмежено суто пасивною теоретико-практичною підготовкою, адже дозволяє максимально наблизити та долучити майбутніх педагогів до реальних умов вирішення складних проблем професійної діяльності. Це стає можливим завдяки переорієнтації навчання студентів із пріоритету засвоєння змісту навчальних дисциплін до безпосереднього їх застосування в умовах роботи в команді щодо вирішення поставлених професійних завдань, з якими вони можуть зустрітись у майбутньому [13]. Опрацювання наукової літератури дозволило встановити, що першочергове значення має зворотний зв'язок та якість поставлених перед групою завдань, які визначають рівень мотивації та ступінь зацікавленості учасників, а також спонукають їх до пошуку рішення та здійснення певних дій [6], [8], [10], [11].

У контексті командно-орієнтованого навчання студент несе відповідальність за загальний результат роботи групи, а тому орієнтований не тільки на індивідуальний, а й на максимально високий командний результат. Зрозуміло, що підбір командних завдань та педагогічних ситуацій у контексті формування у майбутніх учителів компетентності командної роботи має відбуватися на основі забезпечення умов для формування групової взаємодії між здобувачами вищої педагогічної освіти. Завдання, які підбирають для організації командно-орієнтованого навчання, мають відповідати таким вимогам:

- мати досить високий рівень складності, оскільки це дозволить максимально розкрити потенціал учасників для прийняття загального групового рішення та отримання кращого результату;
- стимулювати швидкість і різноманітність взаємодії, динаміку прийняття рішення, що необхідно для активного залучення всіх учасників у процес спільного обговорення.

Ефективною технологією формування компетентності командної роботи є також проєктна діяльність у різноманітних видах активності, а саме: аудиторної, позааудиторної, соціальної, волонтерської, науково-дослідної, творчої тощо. Проєктна технологія стимулює розвиток взаємодії між здобувачами освіти, сприяє продукуванню інноваційних ідей [14]. Проєктування як самостійний вид діяльності молоді передбачає активізацію роботи студентів як команди на всіх її технологічних етапах: мотивації, цілевизначення, реалізації та рефлексії, кожен з яких буде ефективним, якщо відбуватиметься командне управління проєктом.

Формування мотивації доцільно здійснювати у процесі колективного обговорення тематики проєкту, його проблематики, векторів пошуку вирішення проблеми. Цілевизначення, як спільне обговорення результатів діяльності, дозволить досягти спільного розуміння, заради чого буде впроваджено проєкт; з'ясувати потенційні можливості створеної команди для досягнення поставленої мети. Важливо на цьому етапі залучити до обговорення кожного члена команди, розподілити обов'язки у виконанні проєкту під час планування конкретних дій. Реалізація проєкту неможлива без організованої діяльності команди, адже кожна дія має бути ресурсно забезпечена, запланована, а результати проєкту проаналізовані, обговорені, що стане підґрунтям для корекції дій в подальшому. Рефлексивний етап супроводжується презентацією результатів роботи команди. Процедура захисту, під час якої лідери разом з членами ще раз «проживають» виконаний проєкт, дозволяє продемонструвати роль кожного члена команди. Технологічно визначена структура захисту проєкту допомагає учасникам

представити, а журі оцінити результати виконаної роботи. На всіх етапах проєктної діяльності стають важливими такі складові компетентності командної роботи:

- організація діяльності команди та надання допомоги (за необхідності) більш підготовленими та досвідченими членами команди, її лідерами;
- координація роботи команди та модерація командної діяльності;
- підтримка та взаємодопомога у складних, невизначених ситуаціях;
- комунікація з представниками освітнього середовища, громадськими організаціями, зацікавленими у результатах проєктної діяльності тощо.

Маркерами успішного підбору та реалізації всіх перерахованих компонентів є: кращі результати навчання здобувачів вищої освіти; високий рівень згуртованості навчальної групи.

Досвід підготовки та проведення різноманітних проєктів майбутніми учителями свідчить про те, що більшість здобувачів вищої освіти продемонструвала своє позитивне ставлення до такої діяльності. Вважаємо, що у такій роботі велике значення має вивчення педагогічних дисциплін, викладання яких ґрунтується на практико-орієнтованому підході. Колективна підготовка творчих завдань, активність у громадському житті закладу вищої освіти, підготовка та проведення позанавчальних заходів, уміння розподілити обов'язки і відповідальність – все це налаштовувало студентів на співпрацю та взаємодопомогу. У процесі виконання практичних завдань під час проходження навчально-виробничої практики у закладах загальної середньої освіти, студенти мали можливість працювати з дітьми, реалізувати в конкретній педагогічній діяльності вже сформовану компетентність командної роботи.

Перспектива організації командно-орієнтованого навчання студентів також визначається тим, що вона сприяє встановленню ефективних взаємин у діадах «викладач-студент» та «студент-студент» [15]. Основна роль викладача у

командно-орієнтованому навчанні полягає у плануванні, моделюванні та управлінні освітнім процесом в умовах командної роботи.

У контексті традиційного освітнього процесу здобувача освіти контролює та оцінює суто викладач. Відмінність командно-орієнтованого навчання полягає в тому, що студент також додатково несе відповідальність перед всією групою, оскільки від його індивідуальної роботи та активної участі залежатимуть загальні командні результати, що і зумовлює необхідність роботи всієї групи як єдиного цілого [15]. Відсутність підготовки та зацікавленості у роботі групи у кількох учасників суттєво обмежить якість індивідуальної підготовки та може ускладнити процес розвитку колективу.

Командна робота викладачів є важливою, адже її мета співпадає з цілями кожного науково-педагогічного працівника – підвищити якість освітнього процесу з конкретної навчальної дисципліни. Зазначимо, що командна робота викладачів стає інновацією в сучасній освіті, якщо інноваційно організований освітній процес стає системою з чітко виокремленими, взаємопов'язаними та взаємозалежними компонентами.

До недоліків командної роботи М. Денисюк, О. Коберник відносять: «...витрати часу на створення та організацію роботи команди; поширення доступу до конфіденційної інформації; обмеження спілкування учасників команди з іншими членами колективу; затримка ухвалення рішення за досягненням консенсусу; перевантаження членів команди; зниження мотивації індивідуального успіху; підвищення відповідальності; домінування позицій визнаних авторитетів; суперництво між членами команди» [6, с. 223].

Аналіз науково-методичної літератури, наш професійний досвід дозволили визначити позитивні результати організації командного навчання, а саме:

- узгоджені організаційні вимоги до навчальних дисциплін, які впорядковують відносини між викладачами й здобувачами освіти;

- спільні навчальні проєкти, які виконують здобувачі вищої освіти старших і молодших курсів. Важливою організаційною складовою є командна робота, а саме: розподіл обов'язків відповідно до рівня підготовленості студентів, висока мотивація усіх членів команди у процесі виконання проєкту;
- міждисциплінарність навчальних проєктів;
- задоволення від організації освітнього процесу у викладачів і здобувачів освіти, оскільки з'являються нові умови для саморозвитку;
- осмислені та узагальнені способи і форми активізації діяльності здобувачів освіти (поширення досвіду);
- розвиток методичної компетентності викладачів, оскільки педагогічне проєктування стає важливою складовою їх професійної діяльності; що знаходить відображення у змінах освітніх професійних програм.

Студіювання наукових робіт дозволило визначити важливі навички, необхідні майбутньому педагогу для роботи в команді, а саме: емоційний інтелект (емпатія, позитивний настрій, натхнення, керування емоціями, стримування та контроль амбіціями; абстрагування від особистих симпатій, антипатій), організаційні компетентності (комунікабельність, делегування обов'язків, вирішення конфліктів, толерантність, налагодження діалогу, аргументованість, визнання власних помилок та прийняття чужої думки, надання допомоги, підтримки; вміння вислухати і висловитися, шанобливе ставлення до поглядів членів команди, виконання професійних обов'язків; дисципліна, конструктивна критика, довіра, аналіз інформації, шанобливе ставлення до членів команди, активна позиція, повага до ролі, обов'язків кожного члена команди), особисті якості (ініціативність, цілеспрямованість, готовність до навчання, самонавчання, саморозвитку; готовність брати відповідальність за виконання поставлених завдань; ставити мету та її досягати, приймати колективні рішення; підтримка командного духу, креативність, критичне

мислення, відповідальність за виконання завдань, організованість, рефлексія, пунктуальність, лідерські навички тощо).

Майбутньому педагогу необхідно опанувати прийоми і навички, які дозволять ефективно організувати командну роботу учнів в закладах загальної середньої освіти. Командно-орієнтоване навчання є особливою освітньою стратегією, яка допомагає створити оптимальні умови для активного та цілеспрямованого навчання здобувачів освіти за умови забезпечення продуктивного співвідношення взаємодії та спілкування учнів і педагогів.

Висновки. В умовах впровадження компетентнісного підходу командна робота є важливою складовою організації освітнього процесу в закладах освіти. Професійна діяльність у закладі загальної середньої освіти визначається складною системою професійних та міжособистісних відносин, від характеру яких багато в чому залежить ефективність професійної діяльності. Командна робота як система спільної діяльності учителя і здобувачів освіти, з одного боку, і професійна компетентність педагога з іншого боку, проявляється в тому, що педагоги готові (знають, уміють, мають досвід, для них це важливо): переосмислювати цілі власної професійної діяльності; мотивувати здобувачів освіти; обмінюватися ідеями та досвідом; розглядати належність до команди як професійно-особистісну цінність і як результат можливості для творчої самореалізації; ставити загальні організаційні вимоги до викладання навчальних дисциплін; формувати нові міжпредметні зв'язки, поєднувати різні форми діяльності; аналізувати та оцінювати якість організації освітнього процесу, організованого на засадах командної роботи тощо.

Сформована у майбутніх учителів компетентність командної роботи та продуктивної взаємодії у колективі зумовлює їх професійну успішність та визначає можливості для кар'єрного зростання в подальшому. Отриманий досвід командно-орієнтованої роботи є важливим упродовж усього навчання у закладі

вищої освіти, проходження практики та в умовах подальшої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Echeto L., Sposetti V., Childs G. et al. Evaluation of Team-Based Learning and traditional instruction in teaching removable partial denture concepts // J. Dent. Educ, 2015., Vol. 79, № 9. P. 1040-1048.
2. Edmunds S., Brown G. AMEE guides in medical education. AMEE guide no 48: Effective small group learning. Med. Teach. 2010, Vol. 32, № 9. P. 715-726.
3. Michaelsen L., Sweet M., Parmalee D. Team-Based Learning: Small Group Learning's Next Big Step. New Directions in Teaching and Learning. 2009. P. 7-27.
4. Годованюк, Т. Формування навичок командної роботи як ефективного інструменту професійної діяльності майбутнього вчителя математики. Проблеми підготовки сучасного вчителя, 2021, № 2(24), С.72–78. [https://doi.org/10.31499/2307-4914.2\(24\).2021.244199](https://doi.org/10.31499/2307-4914.2(24).2021.244199)
5. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.
6. Денисюк, М., Коберник, О. (2022). Здатність до роботи в команді як сучасна професійна компетентність педагогічного працівника. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2022, №2(6), С. 216–223. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248223](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248223)
7. Ковальська В.С. Суть і структура здатності до командної роботи у майбутніх педагогічних працівників. Інноваційна педагогіка. 2023, Випуск 59. С. 128-131.
8. Хімчук Л., Довбенко С. Дидактичні підходи до формування в майбутніх учителів компетентності з конструктивної педагогічної взаємодії. Вісник науки та освіти. 2022, № 5(5) [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-5\(5\)-475-488](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-5(5)-475-488). С. 475 – 488.

9. Ягоднікова В, Торкіна К. Формування навичок командної взаємодії як педагогічна проблема. Наука і техніка сьогодні. 2024, № 13(41). С. 786-796. :[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-13\(41\)-786-796](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-13(41)-786-796).

10. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти, «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv>.

11. Волошина, О.В. Основи корекційної педагогіки: довідник. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського. 2012, 184 с.

12. Dmitrenko, N., Voloshyna, O., Budas, Iu., & Klybanivska, T. Formation of Ethical Culture of Intending Educators in the Educational Process of Higher Education Institution. Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. May 28th - 29th, 2021. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, Vol.I, P. 95-104. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol1.6293/>

13. .Dmitrenko N. Ye., Voloshyna, O. V., Pinaieva O. Yu. Simulation Game in Quasi-Professional Training of Pre-Service Teachers. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology», Мукачево, 2022, Випуск 8(2). С. 33-39.

14. Волошина О.В. Використання технології проблемного навчання при викладанні дисциплін педагогічного циклу. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2016, Випуск 46. С. 9-13.

15. Волошина, О.В. Роль моральних відносин між учителем і учнями в навчально-виховному процесі. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія, 2014, № 41. С. 113-117.